

Л. О. Позднякова,
к. е. н., доцент, Національний університет ДПС України
Н. С. Нестерова,
здобувач кафедри фінансових ринків та фінансових послуг,
Національний університет ДПС України

СОЦІАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ДЕРЖАВИ У СФЕРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості здійснення соціальних інвестицій держави у вищу освіту України, аналізується сучасний стан фінансування вищої освіти України.

In the article the features of realization of social investments of the state are examined in higher education of Ukraine, the modern state of financing of higher education of Ukraine is analysed.

Ключові слова: соціальні інвестиції, вища освіта, інвестиції у вищу освіту, фінансування вищої освіти.
Key words: social investments, higher education, investments, are in higher education, financing of higher education.

Сьогодні надзвичайно важливим є питання соціальних інвестицій держави у сферу освіти та розвитку управління фінансовими ресурсами вищої освіти, забезпечення максимальної ефективності використання бюджетних коштів вищими навчальними закладами [1, с. 112—118].

Вища освіта є основою людського розвитку та прогресу суспільства. Вона забезпечує індивідуальний розвиток особистості, майбутнього фахівця, формує інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал держави, є джерелом покращення добробуту людей, забезпечує національні інтереси та зміцнює авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені.

У сучасних умовах основна частина інвестицій в соціальну сферу йде з державного бюджету. Частка ж засобів, що надходять через різні механізми залучення інвестицій, залишається незначною. Тому найважливішими інструментами інвестиційного прориву в економіці можуть стати формування і розвиток нових механізмів залучення соціальних інвестицій.

Дослідження процесів соціального інвестування займає важливе місце в економічній науці, адже це є нагальною необхідністю для сучасного українського суспільства.

Серед вітчизняних вчених, які досліджували питання розвитку та фінансування вищої освіти, можна виділити наукові праці Т. Боголіб, О. Грішнєвої, Б. Данили-

шина, І. Каленюка, С. Саліла, Т. Лапіної та ін.

Питання теорії та практики фінансування вищої освіти серед зарубіжних вчених розглядали В. Басов, А. Савельєв, В. Щетиніна, В. Атоян, М. Харасвої та ін.

Необхідно зазначити, що дослідженню шляхів та джерел фінансування вищої освіти присвячено багато наукових розробок, але питання соціального інвестування сфери вищої освіти залишається малодослідженим, не існує єдиного визначення основних принципів фінансування вищої освіти в Україні, це й зумовлює актуальність даної роботи.

Метою статті є визначення необхідності та з'ясування сутності соціального інвестування у вищу освіту в Україні у контексті аналізу сучасного стану фінансування вищої освіти.

Світова фінансова та економічна криза змушує переоцінити місце і роль грошових вкладень у сферу освіти, розглядаючи їх як вигідні інвестиції. Зосередившись на внутрішньому ринку, потрібно визначити освіту і науку як пріоритетні напрями його розвитку.

Соціальні інвестиції — це довгострокові вкладення грошових та інших ресурсів у об'єкти соціальної сфери з метою отримання доходу або іншого соціального ефекту, націлених на підвищення рівня життя населення, використовуючи при цьому нові технології та механізми задоволення його матеріальних, духовних або соціальних потреб [2, с. 3].

Таблиця 1. Фінансування вищої освіти в Україні за 2003—2007 роки, млрд грн. [3; 5]

Показники	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Загальні видатки зведеного бюджету	75,65	101,28	141,54	175,23	226,04
На освіту всього	14,96	18,3	25	33,1	39
На вищу освіту	4,63	5,81	7,93	8,49	11,27
Валовий внутрішній продукт	267,34	345,11	441,45	544,15	679,5
Видатки на освіту у % до ВВП	5,6	5,3	5,7	6,1	5,7
Видатки на вищу освіту у % до ВВП	1,7	1,7	1,8	1,6	1,7
Видатки на вищу освіту у % до загальних видатків зведеного бюджету	6,1	5,7	5,6	4,8	5,0
Видатки на вищу освіту у % до видатків на галузь	30,9	31,8	31,7	25,6	28,9

Головним соціальним інвестором виступає держава, якій належить головна роль в управлінні соціальними інвестиційними проектами, ціллю яких є регулювання соціальної інвестиційної діяльності. Державні соціальні інвестиції мають бути направлені у ті сфери де потрібне втручання, і головною з цих сфер є саме вища освіта.

На нашу думку, забезпечення повномасштабного державного фінансування вищої освіти в умовах економічної кризи не виглядає можливим. Не дивлячись на проблему об'єктивного визначення обсягів соціальних інвестицій у вищу освіту, збоку держави, залишається гострим питання створення передумов для раціонального використання засобів державного бюджету і забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту.

З метою визначення стану фінансування вищої освіти в Україні необхідно проаналізувати динаміку основних показників, що представлені у табл. 1.

На основі аналізу показників табл. 1 можна зробити висновки про незадовільний стан фінансування освіти в Україні, особливо вищої.

Динаміка показників видатків на вищу освіту в Україні з 2003 по 2007 рік свідчить про зростання фінансування з 4,63 млрд грн. у 2003 році до 11,27 млрд грн. у 2007 році, тобто у 2,43 рази. Проте, держава виділяє на освіту лише трохи більше ніж 5,68% ВВП, замість 10%, що передбачено в статті 61 Закону України "Про освіту" [4].

Аналізуючи частку видатків на вищу освіту в % до ВВП, видно що в середньому за 2003—2007 роки її зна-

чення становить 1,7%. Частка видатків на вищу освіту в % до загальних видатків Зведеного бюджету в період з 2003 року по 2007 рік коливається від 6,12% до 4,99%. Частка фінансування вищої освіти в видатках на в цілому галузь в середньому становить 29,78%, що теж оцінюється негативно, оскільки на вищу освіту повинно спрямовуватися не менше 40% від загальної суми видатків на освіту [5].

У 2008 році на розвиток закладів та установ освіти і науки системи Міністерства освіти і науки було передбачено 11,3 млрд грн., що на 33,3% більше, ніж у 2007 році, у тому числі: на вищі навчальні заклади III—IV рівнів акредитації — майже 6 млрд грн., що на 38,2% більше, ніж у 2007 році [6].

Однією з найголовніших причин виникнення проблем у сфері вищої освіти є недостатність фінансування для ефективного функціонування вищих навчальних закладів та високої якості надання ними освітніх послуг, що призведе до ефективного функціонування та розвитку вищих навчальних закладів, та вирішить проблеми інтеграції наукових установ із зовнішнім освітнім

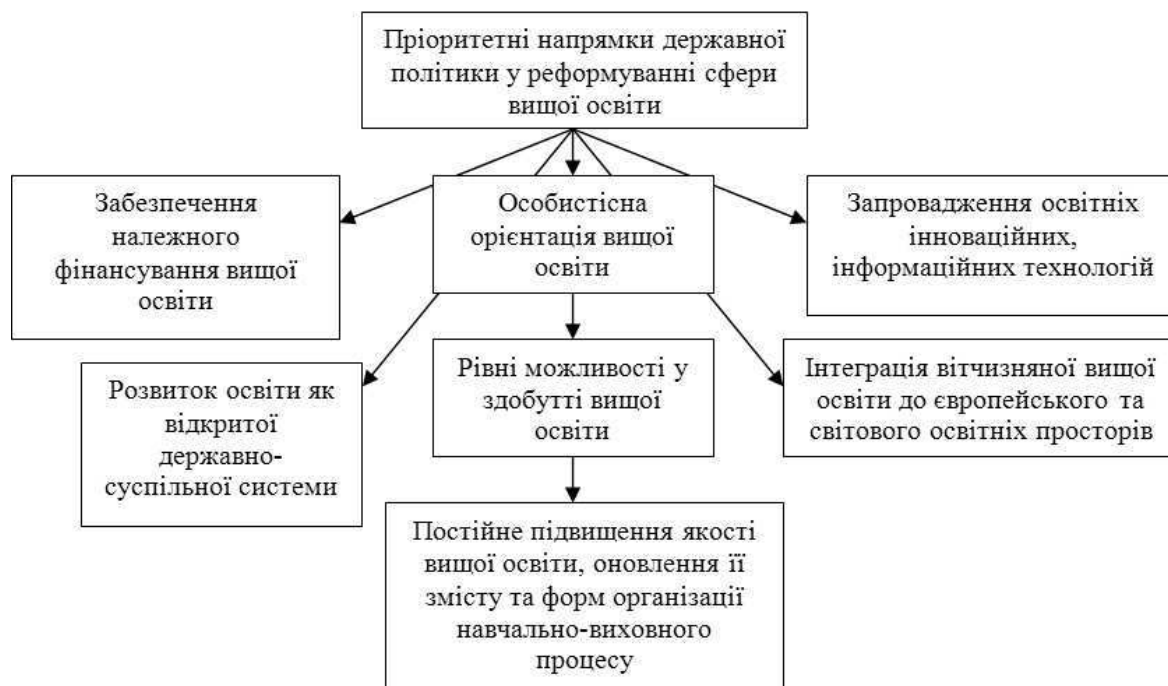

Рис. 1. Пріоритетні напрями державної політики у реформуванні сфери вищої освіти [1]

середовищем, надасть змогу запроваджувати інноваційні технології.

Останнім часом в багатьох країнах замінюється підхід, орієнтований на надання коштів вищому навчальному закладу, коли більше уваги приділяється безпосередній підтримці студентів. Зміна ролі держави в сфері вищої освіти призводить до зміни механізмів державного фінансування вищої освіти [7, с. 86].

До механізмів залучення соціальних інвестицій в освіту відносять:

- вкладання коштів у різні фактори виробництва освітніх послуг;
- фінансування конкретних навчальних закладів;
- надання фінансової підтримки безпосередньо тим, хто навчаються — кінцевим споживачам освітніх послуг [8, с. 129].

Сьогодні нові механізми державного інвестування вищої освіти формуються в умовах зменшення державних інвестицій у вищу освіту і розвитку ринкових відносин в сфері освіти.

Згідно з думкою С.Я. Саліли, виділяють два основні напрями зміни механізмів державних інвестицій у вищу освіту в умовах розвитку ринку освітніх послуг:

- формуються квазі-ринки в державному секторі освіти;
- розвивається контрактація в сфері освіти [9, с. 184].

Ці зміни і розвиток освітнього ринку в цілому лише тоді приводять до значного позитивного ефекту, коли виконуються наступні умови: повинна існувати реальна конкуренція між постачальниками освітніх послуг; якщо конкуренція відсутня, то поділ покупця і постачальника освітніх послуг зазвичай зводиться до формальності; укладання договору з монополістом, у якого немає достатніх стимулів до пошуку ефективних шляхів надання освітніх послуг, може призвести до неефективного використання громадських (суспільних) коштів [10].

На нашу думку, необхідність реформування системи вищої освіти України та забезпечення її належними соціальними інвестиціями, підвищення рівня якості є проблемою, що зумовлюється процесами глобалізації та самореалізації у світі [8, с. 131]. Тому державна політика у реформуванні сфері вищої освіти повинна базуватися на таких пріоритетних напрямках (рис. 1).

Таким чином, можемо стверджувати, що сьогодні в сфері вищої освіти потребують вирішення такі питання:

- посилення контролю за виконанням у повному обсязі норм Конституції України та вимог законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", інших нормативно-правових актів, що стосується сфери вищої освіти;
- доведення фінансування освіти до 10 % від рівня ВВП;
- реалізація індивідуального розвитку з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів і сертифікації;
- визначення інвестування у сферу вищої освіти як пріоритетного напрямку державних видатків [8, с. 137].

Розвиток вищої освіти в ринкових умовах господарювання не можливий без посиленої уваги до роз-

робки нових методологічних рішень їх функціонування. Більша увага має приділятися знаходженню нових і диверсифікованих джерел і методів фінансування за рахунок впровадження ефективних підходів до організації та поточного планування доходів і витрат, розробки напрямів розвитку вищих навчальних закладів [10].

Отже, можемо зробити висновок, що доцільним є визначення пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансування вищої освіти, основними з яких є:

1. Забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів на видатки освітніх послуг з Державного бюджету, орієнтуючись на розмір бюджетних асигнувань не менше 10% ВВП.
2. Створення нових та реформування існуючих механізмів державного фінансування сфери вищої освіти.
3. Моделювання та обговорення принципової схеми і механізму фінансування освіти в Україні на міжнародних консультаціях.

Все це надасть змогу не тільки покращити стан фінансування освіти та досягти короткотермінового економічного успіху, а й закласти засади для формування сталих довготермінових тенденцій розвитку нашої держави. Інвестування в розвиток вищої освіти може стати поштовхом до розвитку довгострокової лінії соціальних інвестицій в Україні.

Соціальні інвестиції є дуже специфічними та потребують великих державних і суспільних витрат, але в той же час вони є високоефективними та можуть давати високу віддачу. Сьогоднішня економіка передусім має бути економікою знань, тому інвестиції в сучасну освіту — є, безумовно, й інвестиціями в економіку. Саме тому багато держав стратегією свого розвитку обрали освіту, без розвитку якої буде неможливим входження нашої країни в світову еліту.

Література:

1. Лапіна Т.В. Фінансування вищої освіти України в контексті інтеграційних процесів // Економічний прос-тір. — 2008. — № 15. — С. 112—118.
2. Хараева М.С. Сущность социальных инвестиций как экономической категории // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. — 2009.
3. Боголіб Т.М. Ринкова модель ВНЗ: монографія. — К.: Міленіум, 2007. — 264 с.
4. Про освіту: Закон України від 23.05.1991р. № 1060-XII: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
5. www.ukrstat.gov.ua
6. www.mon.gov.ua
7. Атоян В.Р. Организация научной и инновационной деятельности в вузе. — Саратов: изд-во Саратов. гос. техн. ун-та, 1996. — 316 с.
8. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період: монографія. — К.: Міленіум, 2006. — 506 с.
9. Салила С.Я. Фінансове забезпечення вищої освіти: монографія. — Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2007. — 252 с.
10. Бенедик Ю.Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні: <http://naub.org.ua/>
Стаття надійшла до редакції 24.11.2009 р.